

Piotr Kowolik

Doskonalenie zawodowe nauczycieli zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej

---

Nauczyciel i Szkoła 2 (50), 97-104

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Piotr KOWOLIK

Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda
w Mysłowicach

Doskonalenie zawodowe nauczycieli zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej

Słowa kluczowe

Doskonalenie zawodowe, funkcje doskonalenia zawodowego, rodzaje doskonalenia, formy doskonalenia, Wewnętrzne Doskonalenie Nauczycieli (WDN).

Streszczenie

Doskonalenie zawodowe nauczycieli zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej

Poprawa jakości edukacji, od momentu wprowadzenia reformy oświaty, odgrywa znaczącą rolę. W opracowaniu autor dokonał zdefiniowania pojęcia doskonalenia zawodowego nauczyciela. Powołując się na T. Nowackiego, wymienił i scharakteryzował funkcje doskonalenia zawodowego: wyrównawczą, wdrożeniową (adaptacyjną), renowacyjną i rekonstrukcyjną. Zaprezentował przedmiot doskonalenia zawodowego oraz jego formy.

W części empirycznej zaprezentował badania przeprowadzone w 2011 roku wśród 740 nauczycieli zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej z województw: łódzkiego, podkarpackiego i śląskiego.

Key words

Requirements for examinations, external exams, high school exam, tests, continuing education, examination committees.

Summary

Integrated professional teacher education early

In this paper the author has to define the concept of teacher professional development. Referring to replace T. Nowacki and characterized the functions of professional development: compensatory, implementation (adaptive), Restoration and reconstructive. Presented are the subject of training and its form. In the empirical part presents the research conducted in 2011 among 740 teachers of integrated early childhood education from the provinces: Lodz, Podkarpackie and Silesia.

Wprowadzenie

Przemiany w doskonaleniu zawodowym nauczycieli to wynik transformacji zachodzącej w systemie oświaty. Obecna reforma edukacji stawia przed nauczycielami wyzwania, których realizacja zależy od tego, czy nauczyciele zechcą wzbogacać swoją wiedzę i umiejętności, aby im sprostać.

Współczesne życie stawia przed każdym pedagogiem wiele problemów, które musi sam zrozumieć i rozwiązać. Specyfiką tego zawodu jest konieczność

kształcenia się przez całe życie. Od współczesnego nauczyciela oczekuje się ustawicznej aktualizacji wiedzy i umiejętności – kompetencji i wzbogacania osobowości. Osiągnąć to można przez różnego rodzaju formy doskonalenia i przez samokształcenie¹.

Pojęcie i funkcje doskonalenia zawodowego

Nauczyciele jako osoby, którym powierza się kształcenie młodego pokolenia, przede wszystkim sami ponoszą odpowiedzialność za poszerzenie i uzupełnienie wiedzy merytorycznej i psychopedagogicznej. Doskonalenie nauczycieli jest nakazem chwili, ponieważ to oni kierują rozwojem ucznia.

Zdaniem Wincentego Okonia doskonalenie zawodowe „to podwyższanie kwalifikacji pracowniczych za pośrednictwem różnych form kształcenia i »samouctwa« niezbędne w wieku produkcyjnym z tego względu, że szkoła daje tylko podstawowe i względnie ogólne przygotowanie do pracy zawodowej i z tego, że wymagania pracy zawodowej stale ulegają zmianom”².

Tadeusz Nowacki wyróżnia cztery funkcje doskonalenia zawodowego:

- **wyrównawczą**, która polega na uzupełnieniu wykształcenia do poziomu wymaganego przez pełniony zawód, a ma to miejsce wówczas, gdy ktoś staje do pracy bez pełnych kwalifikacji formalnych i wymaganego doksztalcenia;
- **wdrożeniową**, zwaną adaptacyjną, która sprowadza się do nabywania wiadomości i sprawności praktycznych już przy warsztacie pracy;
- **renowacyjną**, która wiąże się z unowocześnianiem zasobów wiedzy i sprawności pracownika w związku z postępem w danej dziedzinie pracy;
- **rekonstrucyjną**, związaną z dążeniem do racjonalizatorstwa, innowacji (nowatorstwa). Wymaga ona od pracownika pogłębienia wiedzy potrzebnej dla rozwiązywania problemów poprzez analizę literatury i kontakty ze znawcami zagadnienia³.

Doskonalenie zawodowe w odniesieniu do nauczycieli W. Okoń uważa za „ważny składnik systemu kształcenia pozaszkolnego nauczycieli, polegający na:

- udzielaniu pomocy początkującym nauczycielom w okresie adaptacji do zawodu;
- w okresie samodzielności zawodowej – na aktualizowaniu i pogłębianiu wiedzy przedmiotowej i pedagogicznej, zaznajamianiu się z postępem nauki, udzielaniu pomocy w rozszerzaniu lub zmianie specjalizacji;
- organizowaniu różnych form samokształcenia indywidualnego i zbiorowego nauczycieli;

---

¹ P. Kowolik, *Samokształcenie formą doskonalenia zawodowego nauczycieli*. [W:] *Problemy doształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli*, red. E. Sałata. Radom–Warszawa 2009, s. 341.

² W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1984, s.58.

³ T. W. Nowacki, *Leksykon pedagogiki pracy*, Radom–Warszawa 2004, s. 50.

- udzielaniu pomocy w samodzielnej pracy badawczej”⁴.

Celem systemu doskonalenia zawodowego jest sprostanie „wyzwaniom” stojącym przed oświatą, a wynikającym:

- ze zmiany wymagań nakładanych na nauczyciela przez społeczeństwo i system oświaty;
- ze zmian politycznych, społeczno-ekonomicznych i demograficznych;
- ze zmiany w procesie kwalifikacji nauczycieli wynikającej z wymagań związanych z rozwojem nauk pedagogicznych. A także z usprawnienia samego systemu oświatowego⁵.

Poprzez doskonalenie nauczycieli, zdaniem Haliny Dybek, realizowane są podstawowe funkcje procesu edukacyjnego:

- funkcja adaptacyjna – ma dość ograniczone zastosowanie wobec potrzeb nauczyciela, który dopiero podejmuje pracę w zawodzie (dotyczy głównie nabywania umiejętności pedagogicznych przez nauczycieli i jest blisko związana z poszukiwaniem rozwiązań aktualnych trudności, z którymi nauczyciel styka się w swojej pracy);
- funkcja podnoszenia kwalifikacji – dotyczy doksztalcania w celu wyrównywania luk pomiędzy uzyskanymi kwalifikacjami a nowymi wymaganiami nakładanymi na nauczyciela (jest szczególnie ważna z punktu widzenia postępu naukowo-technicznego; jest to funkcja najbardziej widoczna w systemie doskonalenia nauczycieli);
- funkcja rozszerzająca doskonalenie – umożliwi nauczycielowi uzyskanie dodatkowych kwalifikacji, szczególnie po kilku latach pracy zawodowej, w wyniku uczestnictwa w kursach doskonalenia;
- funkcja innowacyjna – ma duże znaczenie w doskonaleniu nauczycieli (jest ona niezbędnym łącznikiem między teorią pedagogiczną a praktyką oświatową, między projektowanymi reformami szkolnymi, a ich wykonaniem).

Nie są to jedyne funkcje, które może spełniać doskonalenie zawodowe nauczycieli. Może ono wpływać również na rozwiązanie i utrzymanie bliższych kontaktów między nauczycielami. Pozwala na uwalnianie się od stereotypów, postaw dogmatycznych lub autorytarnych. Wpływa na pobudzenie wzrostu świadomości problemów własnych i problemów uczniów⁶.

We wszystkich cywilizowanych krajach wielką wagę przywiązuje się do problemu doksztalcania i doskonalenia nauczycieli. Kształcenie wstępne jest tylko warunkiem podjęcia pracy w szkole czy innej placówce oświatowej, np. przedszkolu. Warunkiem jej efektywnego kontynuowania jest dalsze doksztalcanie i samokształcenie w okresie pracy zawodowej.

---

⁴ W. Okoń, *Słownik...*, dz. cyt., s.57–58.

⁵ R. Pachociński, *Edukacja nauczycieli w krajach Unii Europejskiej*, Warszawa 1994, s. 113.

⁶ H. Dybek, *Doradztwo metodyczne i doskonalenie zawodowe nauczycieli*, Kraków 2000, s. 20.

Rodzaje i formy doskonalenia zawodowego

Zawód nauczycielski jest związany z doskonaleniem i edukacją ustawiczną. Doskonalenie zawodowe nauczycieli polega na podwyższaniu i pogłębianiu kwalifikacji nauczycielskich poprzez różne podyplomowe i samokształceniowe formy⁷. Jest niezbędne dla zapewnienia własnego rozwoju, jak i stałego podnoszenia sprawności zawodowej. Umożliwia dochodzenie do mistrzostwa w zawodzie oraz wyższego statusu społecznego i zawodowego oraz konieczności opuszczania grupy zawodowej.

Formami doskonalenia zawodowego są przede wszystkim różnego rodzaju kursy zawodowe, kwalifikacyjne, szkoleniowe, konferencje metodyczne, seminaria, studia podyplomowe, warsztaty, staże zagraniczne i krajowe, ale główny nurt stanowi samokształcenie⁸.

Przedmiotem doskonalenia zawodowego nauczycieli jest aktualizowanie posiadanej wiedzy pedagogicznej i kierunkowej, wymiana doświadczeń zawodowych, planowanie oraz omawianie prac badawczych, w których nauczyciele uczestniczą. Doskonalenie zawodowe nauczycieli może być prowadzone na terenie szkoły, a także organizowane i realizowane w służących temu ośrodkach (Wojewódzki Ośrodek Metodyczny), w uczelniach wyższych⁹.

Wraz z decentralizacją systemu zarządzania szkołami zaczęto wdrażać nowy system wewnątrzszkolnego doskonalenia i samodoskonalenia nauczycieli.

Wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli (WDN) oznacza dydaktycznie ustrukturalizowany proces uczenia się wspólnego lub grupowego nauczycieli – członków rady pedagogicznej.

Empiria

Badania przeprowadzone zostały w 2011 roku na terenie województw: łódzkiego, podkarpackiego i śląskiego wśród nauczycieli nauczania początkowego. Wzięło w nich udział 740 nauczycieli: z wykształceniem wyższym magisterskim – 630, z licencjatem – 90 i po kolegium nauczycielskim – 20. Stopnie awansu zawodowego badanych: dyplomowany – 400; mianowany – 180; kontraktowy – 120 i stażysta – 40.

W życiu każdego człowieka ważnym czynnikiem decydującym o wyborze konkretnego zawodu jest motywacja. Motywy wyboru pracy mają ogromny wpływ na stopień identyfikacji z zawodem. Badanym postawiono pytanie odnoszące się do motywów wyboru zawodu.

330 (44,59%) nauczycieli stwierdziło, że motywem wiodącym wyboru zawodu nauczyciela była chęć pracy z dziećmi. Tak więc silnym impulsem jest samo dziecko. Obcowanie z dziećmi, obserwowanie ich rozwoju i kształtowanie ich osobowości pobudzają nauczycieli do działania. Praca z dziećmi kryje w sobie walory, które pociągają ludzi do jej wykonywania. Innym motywem zdaniem

⁷ *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 1, Warszawa 2001, s. 772.

⁸ *Nowy słownik pedagogiki pracy*, red. T. W. Nowacki, Warszawa 2000, s. 54–56.

⁹ Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009, s. 33.

200 (27,02%) nauczycieli było zamiłowanie do pracy z dziećmi. Literatura pedeutologiczna czyni zamiłowanie do pracy z dziećmi podstawowym warunkiem pracy nauczyciela. „Zły człowiek nie może być dobrym nauczycielem, gdyż jest jego zaprzeczeniem. Może czegoś nauczyć, coś wyćwiczyć, ale nie ukształtuje właściwie młodego człowieka, nie rozbudzi zainteresowań, nie zaszczerpi postawy ufności do drugiego człowieka, wiary w bezinteresowność jego dobrych intencji, nie rozwinie siły, która może kształtować przyszłe życie”¹⁰.

120 (16,21%) osób uznało jako swój motyw – predyspozycje do wykonywania tego zawodu. 12,16% uznało, że tym motywem było powołanie i zainteresowanie.

Doskonalenie zawodowe nauczycieli odwołuje się do idei edukacji ustawicznej. Ma duże znaczenie w poprawianiu jakości pracy nauczycieli i jakości pracy szkół. Doskonalenie jest formą inwestowania w rozwój osobisty i zawodowy nauczycieli. Wymaga od nauczycieli trafnego wyboru form, treści i sposobów dalszej pracy nad sobą. Z doskonaleniem rozwoju zawodowego nauczycieli wiąże się również awans zawodowy.

Za udziałem nauczycieli w formach doskonalenia zawodowego podejmowanym z własnej inicjatywy odpowiedziało się 88% badanych, co świadczy o dużym zainteresowaniu kształceniem ustawicznym. Do głównych czynników motywujących do udziału w formach doskonalenia zawodowego nauczyciele zaliczyli nabycie nowych kwalifikacji – 630 (85,13%), na drugim miejscu 500 (67,56%) respondentów stawiało na chęć poszerzenia wiedzy z danej dziedziny. Natomiast 40,54% nauczycieli wybrało potrzeby placówki, a na czwartym miejscu, aż 290 (39,18%) wskazało na awans zawodowy, który został wprowadzony przez reformę oświaty. W wyniku wprowadzenia awansu zawodowego wzrosło zainteresowanie wśród nauczycieli klas I–III dalszym doskonaleniem. Nauczyciele częściej korzystają z warsztatów, kursów, konferencji – w wyniku czego podnoszą poziom swojej pracy. Awans zawodowy i zdobywanie kolejnych stopni prowadzi do określonych korzyści:

- podnosi prestiż społeczny;
- otwiera drogę do lepszych warunków związanych ze stosunkiem pracy i systemem wynagradzania;
- daje możliwości awansowania w hierarchii stanowisk kierowniczych.

Preferowanymi formami doskonalenia zawodowego wśród badanych były:

- warsztaty metodyczne – 660 (89,18%) respondentów;
- kursy doskonalące – 460 (62,16%) respondentów;
- konferencje metodyczne – 360 (48,64%) respondentów.

Warsztaty metodyczne organizowane są przez ośrodki metodyczne, wydawnictwa przygotowujące podręczniki szkolne i materiały metodyczne dla nauczycieli. Najchętniej nauczyciele wybierają zajęcia artystyczne: plastyczne, muzyczne, techniczne, często interesują się nowymi metodami pracy, np.

---

¹⁰ H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, Warszawa 2008, s. 30.

warsztaty poświęcone współczesnym metodom nauki czytania, dysleksji, diagnozie i terapii.

Do najczęściej wybieranych kursów należą:

- oligofrenopedagogika,
- terapia pedagogiczna,
- pedagogika opiekuńczo-wychowawcza,
- organizacja i kierowanie oświatą.

Z badań wynika, że zdecydowana większość nauczycieli (97%) wykazała uczestnictwo w WDN.

Najbardziej popularnymi formami wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczyciela klas początkowych są:

- konferencje szkoleniowe rady pedagogicznej – 670 (90,54%) respondentów;
- warsztaty – 490 (66,21%) respondentów;
- lekcje koleżeńskie 340 (45,94%) respondentów.

Wszyscy badani mają możliwości dalszego rozwoju zawodowego. Na pytanie: Jak nauczyciele zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej planują podniesienie swoich kwalifikacji? uzyskano odpowiedzi:

- korzystanie na bieżąco z ofert warsztatowych, kursów, studiów podyplomowych – 91,89%;
- w miarę możliwości finansowych – 71,62%;
- uzyskanie kwalifikacji nauczania drugiego przedmiotu – 33,78%.

Zapytano również nauczycieli o tematykę form doskonalenia zawodowego. Na pierwszym miejscu – 670 (90,54%) ankietowanych opowiedziało się za nowymi rozwiązaniami w zakresie edukacji wczesnoszkolnej. Kolejno na drugim miejscu 87,83% wybrało nowoczesne treści praktyczne z możliwością ich wykorzystania w pracy z dziećmi. W następnej kolejności 81,08% – nowa podstawa programowa.

Do zadań dyrektora szkoły zalicza się między innymi dbałość o rozwój profesjonalny nauczyciela. Rozwój zawodowy nauczyciela wyraża się postępowaniem, zmianami, nowatorstwem, które polegają na przechodzeniu od niższego do wyższego poziomu profesjonalizmu¹¹, do dojrzałości zawodowej, stanowiącej bardzo istotną część rozwoju osobowości człowieka. Wspieranie nauczyciela przez dyrektora szkoły polega na tworzeniu mu warunków i zachęcaniu do innowatorstwa pedagogicznego, doradztwie indywidualnym¹², diagnozowaniu potrzeb nauczyciela w zakresie doskonalenia.

85% badanych nauczycieli pozytywnie wypowiedziało się o roli dyrektora co do dalszego podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, co świadczy o zainteresowaniu podnoszeniem jakości pracy nauczycieli i szkoły.

Sposoby zachęcania nauczycieli do korzystania z różnych form podnoszenia swoich kwalifikacji ilustruje tabela.

---

¹¹ P. Kowolik, *Profesjonalizm działań zawodowych*. [W:] *Leksykon profesjologiczny*, red. K. M. Czarnecki, B. Pietrulewicz, Sosnowiec 2010, s. 148.

¹² P. Kowolik, *Problemy doradztwa organizacyjno-pedagogicznego w nauczaniu początkowym i jego specyfika*, „Oświata i Wychowanie” 1987, nr 5.

Tab. Sposoby zachęcania nauczycieli do korzystania z różnych form podnoszenia swoich kwalifikacji

Wypowiedzi	Liczba	Procent
Przedstawienie oferty warsztatów, kursów itp.	610	82,43
Zachęcanie „dobrym słowem”	250	33,78
Dofinansowanie szkoleń i studiów	510	68,91
Urlop szkolny	330	44,59
Własny przykład dyrektora podnoszącego swoje kwalifikacje	280	37,83
Przedstawienie potrzeb szkoły	260	35,13

Źródło: obliczenia własne.

Uzyskano odpowiedzi na temat wspierania nauczycieli w okresie dokształcania. A oto główne wypowiedzi:

- wymiana doświadczeń i materiałów szkoleniowych – 600 (81,08%) respondentów;
- dofinansowanie – 510 (68,91%) respondentów;
- dogodne godziny pracy – 480 (64,86%) respondentów;
- pomoc koleżeńska – 420 (56,75%) respondentów.

Największa grupa osób ankietowanych doświadcza pomocy grona nauczycielskiego poprzez wymianę doświadczeń i materiałów szkoleniowych.

Większość dyrektorów szkół (84%) docenia chęć podnoszenia kwalifikacji przez nauczycieli klas początkowych, stosując następujące formy motywacyjne:

- pochwała słowna – 620 (83,78%);
- dodatek motywacyjny – 600 (81,08%);
- nagroda dyrektora – 310 (41,89%);
- nagroda w postaci nowych pomocy dydaktycznych – 200 (27,02%);
- docenianie codziennej pracy z dziećmi – 120 (16,21%).

Zakończenie

Doskonalenie stanowi niezbędny warunek funkcjonowania nauczycieli we współczesnym społeczeństwie, bowiem nauczyciele znajdują się w samym centrum procesu edukacyjnego. Im większe znaczenie przypisujemy edukacji, tym większą rolę odgrywają nauczyciele. Oznacza to, że zawód nauczyciela opiera się na ustawicznym kształceniu wymagającym ciągłego inwestowania w rozwój zawodowy. Nie ulega wątpliwości, że podstawą rozwoju zawodowego nauczyciela jest proces doskonalenia się.

Wzrost świadomości nauczycieli zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i odpowiedzialności za nabywanie nowych kompetencji i doskonalenie już na-

bytych, zainspirowało mnie do analizy wyrażonych przez nich poglądów i zajmowanych stanowisk w różnych dla doskonalenia sprawach.

Badania własne pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

1. Wszyscy badani nauczyciele potwierdzili swoje uczestnictwo w wybranych formach doskonalenia.
2. Czynnikiem motywującym nauczycieli do dalszego doskonalenia jest nabywanie nowych kwalifikacji i umiejętności, co w efekcie końcowym ma wpływ na poziom jakości pracy nauczyciela i szkoły.

Sprawność zawodową nauczycieli w dużym stopniu warunkuje regularne poszerzenie, uzupełnianie i odnawianie wiedzy oraz umiejętności. Potrzeba doskonalenia zawodowego pojawia się zazwyczaj, gdy człowiek stwierdza rozbieżność między tym, co wie i potrafi, a tym, czego wymaga współczesne życie i szkoła. Nauczyciel powinien mieć głęboko rozwiniętą potrzebę i umiejętności ciągłego doskonalenia się i kierowania własnym rozwojem zawodowym.

Bibliografia

- Dybek H., *Doradztwo metodyczne i doskonalenie zawodowe nauczycieli*, Kraków 2000.
- Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 1, Warszawa 2001.
- Kowolik P., *Problemy doradztwa organizacyjno-pedagogicznego w nauczaniu początkowym i jego specyfika*, „Oświata i Wychowanie” 1987, nr 5.
- Kowolik P., *Profesjonalizm działań zawodowych*. [W:] *Leksykon profesjonologiczny*, red. K. M. Czarnecki, B. Pietrulewicz, Sosnowiec 2010.
- Kowolik P., *Samokształcenie formą doskonalenia zawodowego nauczycieli*. [W:] *Problemy dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli*, red. E. Sałata, Radom–Warszawa 2009.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009.
- Kwiatkowska H., *Pedeutologia*, Warszawa 2008.
- Nowacki T. W., *Leksykon pedagogiki pracy*, Radom–Warszawa 2004.
- Nowy słownik pedagogiki pracy*, red. T. Nowacki, Warszawa 2000.
- Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1984.
- Pachociński R., *Edukacja nauczycieli w krajach Unii Europejskiej*, Warszawa 1994.